

Danske skovfugles trivsel gennem et halvt århundrede

DOFs punktællingsprogram, som de sidste mange år har omfattet årlige tællinger i fem minutter på omkring 9000 punkter fordelt over hele landet, havde 50-årsjubilæum sidste år. Modsat landbrugslandets fugle, som er mere end halverede i løbet af dette halve århundrede, så viser tællingerne relativt stabile indekser for de deciderede skovfugle, men dog svagt faldende de senere år. Opdeler man de bedst dækkede skovfuglearter på overvejende standfugle (10 arter), mellemdistancetrækkere (4) og langdistancetrækkere (5), viser det sig, at standfuglene har været overvejende stabile, at mellemdistancetrækkerne er gået stærkt frem, mens Afrika-trækkerne er gået tilsvarende tilbage. Her diskuterer jeg de mulige årsager til ændringerne, og betydningen af at vi har væsentligt mere skov i Danmark nu end for 50 år siden, så der nu givetvis er i størrelsesordenen 8-9 mio. par ynglefugle i vores skove. Med Den Grønne Trepartsaftale er der håb om, at vi vil få endnu flere skovfugle i løbet af de kommende årtier.

Ifølge den seneste opgørelse yngler der næsten seks millioner par fugle i de danske skove (Melftofte *et al.* 2021). Når vi nu har fem gange så meget skov, som da arealet af de danske skove var i bund for 200 år siden, er 43 skovfuglearter forstæeligt nok talrigere i dag, 12 har været fluktuerende, mens kun fire arter er forsvundet eller blevet mere sjældne i løbet af de sidste to århundreder. Fx er Lærkefalken gået tilbage og Sort Stork er forsvundet, hvorimod Grønspætte, Mellemlagspætte og Ravn er på vej op igen efter at være gået tilbage eller endda var uddøde i mange år (Christensen *et al.* 2022, Christensen & Christopher- sen 2025, Vikstrøm & Eskildsen 2025). Hertil kommer, at 'nye' arter som Perleugle, Svaleklire, Sortspætte, Lille Flagspætte, Sortmejse, Topmejse, Rødtoppet Fuglekonge, Parktræløber, Gråsisken og Grønsisken er indvandret i perioden.

Med punktællingernes imponerende 50-årsjubilæum sidste år er det nu muligt at se meget mere detaljeret på, hvordan det er gået i løbet af det seneste halve århundrede, og hvad der kan tænkes at ligge bag de fundne ændringer. Her er det påfaldende, at mens arealet med skov i Danmark nu er 32 % større end i 1975 – mest for løvskov, men også for nåleskov (Skovstatistik, Københavns Universitet) – så har udviklingen for de 23 arter, der indgår i punktællingsindekset for skovfugle været moderat nedadgående siden midten af 1980'erne (Vikstrøm & Eskildsen 2025).

Første problem er her, at punktællingsindekserne ikke tager højde for en biotops arealændringer, medmindre biotopen på adskillige ruter ændrer sig markant i løbet af tælleperioderne på de enkelte ruter, og dertil 'lever' de fleste ruter i for kort tid. Så selv

om skovfuglebestandene alt andet lige burde være gået en hel del frem, kan punktællingerne ikke vise det. I stedet registrerer punktællingerne de relative 'tætheder' af fugle på ruterne, dvs. i en vis udstrækning udviklingen i kvaliteten af biotopen for fuglene på punkterne.

Markante ændringer blandt trækfuglene

Ud fra det danske trækfugleatlas (Bønløkke *et al.* 2006) har jeg opdelt de 23 arter i skovfugleindekset i standfugle, hvor hovedparten af fuglene bliver her i landet om vinteren, mellemdistancetrækkere, der hovedsageligt overvintrer i Middelhavslandene, og langdistancetrækkere, der trækker ned syd for Sahara. Dernæst har jeg udeladt de to første år, hvor flere arter endnu ikke var med i indekserne, og tillige udeladt endnu fem arter, der er så fåtallige, at indekset først begynder efter 1978. Tilbage er der 10 standfugle (Stor Flagspætte, Gærdesmutte, Fuglekonge, Sumpmejse, Sortmejse, Spætmejse, Træløber, Skovskade, Bogfinke og Dompap), fire mellemdistance-trækkere (Rødhals, Sangdrossel, Munk og Gransanger) og fem Afrikatrækkere (Rødstjert, Havesanger, Skovsanger, Løvsanger og Broget Fluesnapper). Man vil her bemærke, at jeg har medtaget Sangdroslen, selv om den ikke indgår i punktællingernes skovfugleindeks, idet langt hovedparten af den danske bestand givetvis yngler i skov.

Med udgangspunkt i de seneste estimerede nationale bestandsstørrelser angivet af Melftofte *et al.* (2021; baseret på Vikstrøm & Moshøj 2020 suppleret med Fredshavn *et al.* 2019) har jeg dernæst omregnet de enkelte års punktællingsindekser til antal yngre

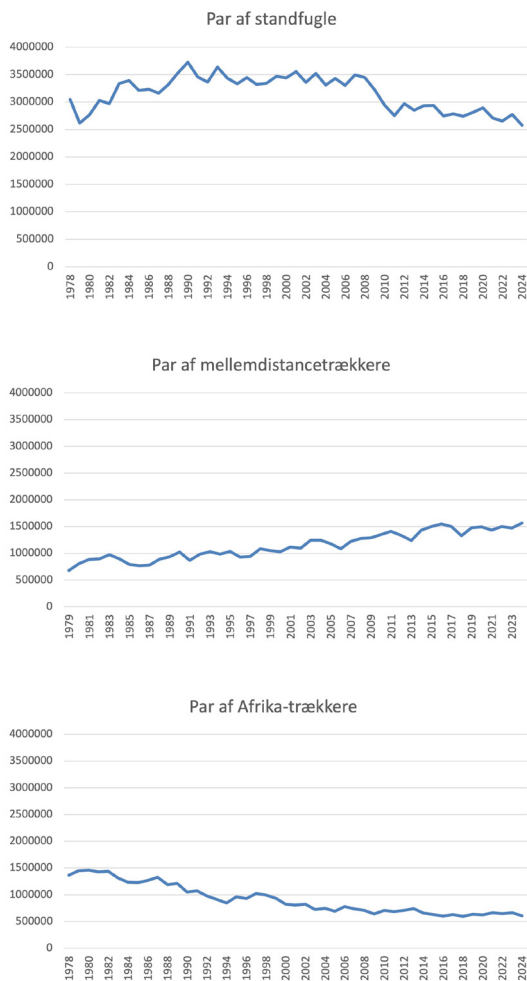

Fig. 1. Udviklingen i antal ynglepar/territorier af hhv. standfugle (10 arter), mellemdistancetrækkere (4 arter) og Afrikatrækkere (5 arter) blandt danske skovfugle, for hvilke DOFs punkt-tællinger giver anvendelige data i denne sammenhæng.

par/territorier og præsenteret dem i Fig. 1 opdelt på de tre trækstrategier. Heraf fremgår, at bestandene af de 10 standfugle i indekset, først gik frem, dernæst lå relativt stabilt på omkring 3,5 mio. par frem til et fald til et lidt lavere niveau siden 2009-2010. De fire mellemdistancetrækkere er gået frem fra omkring 800 000 par til halvanden million par, dvs. noget nær en fordobling, mens de fem Afrikatrækkere omvendt er gået tilbage fra omkring 1,4 mio. par til omkring 600 000 par, dvs. mere end en halvering.

Mulige årsager

At mange bestande af Afrika-trækkere er gået tilbage, er veldokumenteret (Vickery *et al.* 2023). Det er især gået ud over de arter, der overvintrer i de tørre zoner lige syd for Sahara og skyldes formentlig overvejende træfældning (Vickery *et al.* 2023, Fjeldsø *et al.* in print; se yderligere nedenfor). Nedgangene i indekset domineres af markante nedgange for Havesanger, Skovsanger, Løvsanger og Broget Fluesnapper, så når nedgangen i indekset for disse arter er fladet ud de sidste par årtier, så falder det sammen med, at Rødstjerten er gået markant frem i denne periode efter at have været kraftigt reduceret siden 1960'erne (Petersen & Brøgger-Jensen 1992). Også nedgangen hos Havesangeren synes at være stoppet. I UK, hvor tællingerne rækker 13 år længere tilbage end de danske, gjaldt de store nedgange under tørken i zonerne syd for Sahara udover Rødstjerten også Sivsanger, Havesanger og Tornsanger (Baillie & Peach 1992), men også Sivsangeren og Tornsangeren trives bedre igen (Vikstrøm & Eskildsen 2025). I relation til EU's vedtagne naturgenopretningsforordning kan arter, hvis tilbagegang skyldes faktorer udenfor de danske skove, ikke lægges de danske skove 'til last'.

Det er også velkendt, at flere mellemdistancetrækkere er i fremgang, heriblandt markant fremgang for Munk og Gransanger (Vikstrøm & Eskildsen 2025). En mulig årsag er klimaændringerne, som har gjort det muligt for fuglene at ankomme tidligere til ynglepladserne og opnå bedre ynglesucces inklusive bedre mulighed for at opfostre flere kuld på en sommer (Petersen *et al.* 2012, Hansen 2023, Bell *et al.* 2024; se også Poll *et al.* 2025). Det er også muligt, at de mildere vintre har gjort det muligt for dem at overvintere nordligere og med lavere dødelighed.

Hvor meget vægt, man skal lægge på fremgangen blandt standfuglene frem til omkring 1990, er svært at sige, men i så fald kan det også være en effekt af klimaændringerne med bedre vinteroverlevelse og mulighed for at yngle tidligere. Nok så påfaldende er det, at isvintrene i 1980'erne ikke påvirkede det samlede indeks, men de gør sig dog bemærkede i indekserne for Gærdesmutte, Solsort, Fuglekonge, Sortmejsje, Blåmejsje, Skovskade og Dompap (Vikstrøm & Eskildsen 2025). Her skal man nok se nærmere på tykkelsen og varigheden af snedække end på temperaturer alene.

Mere bemærkelsesværdigt er det, at de herefter var forholdsvis stabile frem til knækket under isvin-

trene 2009-10 og 2010-11. Hvorfor fortsatte de ikke fremgangen ligesom mellemdistancetrækkerne, og hvorfor forblev flere af dem på et lavere niveau efter de seneste isvintre? Mange andre arter, som Lille Lappedykker, Knopsvane, Tårnfalk, Isfugl, Solsort, Sjagger og Misteldrossel samt Gærdesmatten i sammenstillingen her er oppe igen efter et dyk under disse isvintre, mens Fuglekonge (og Blishøne) er forblevet på et lavere niveau. Foruden Fuglekongen er det aftagende indekser for Skovskade, Sortmejse, Træløber og den meget talrige Bogfinke, der får det samlede antal ynglestandfugle til at aftage så markant siden 2009.

Det er tænkeligt, at den store fremgang for mellemdistancetrækkerne har bidraget til nedgangen for Afrika-trækkerne, idet mellemdistancetrækkerne ankommer til ynglepladserne flere uger eller måneder før Afrika-trækkerne, og selv om Afrika-trækkerne har fremskyndet ankomsten med flere dage (se Hansen 2023), så ankommer de til skove, hvor potentielle konkurrenter om ressourcer og redeshuller specielt blandt de øgede mængder mellemdistancetrækkere allerede har besat områderne (se Meltofte *et al.* 2016).

En nok så væsentlig faktor kunne være nedgang i invertebrater som føde for mange arter i skovene, hvor en tysk undersøgelse viste, at mængderne af flyvende insekter målt inde i naturbeskyttede skove er faldet med 82 % og deres gennemsnitsvægt med 76 % bare siden 1989 (Hallmann *et al.* 2017). Tilsvarende tal er publiceret fra Nordjylland for en lidt kortere periode (Møller 2019), og årsagen er formentlig, at den luftbårne 'sky' af sprøjtegifte fra landbruget påvirker invertebraterne over betydelige afstande. Det er dog svært at se, hvorfor fx Munk, Gransanger og Rødstjert ikke også skulle være blevet negativt påvirkede. Også mange frøedere er afhængige af invertebrater til at fodre ungerne med.

I Fig. 2 har jeg samlet alle de inkluderede skovfuglearter, og her ses en forholdsvis stabil bestand på i størrelsesordenen fem millioner par skovfugle, hvortil selvfølgelig kommer de øvrige almindelige ynglefugle i skovene, såsom Ringdue, Blåmejse, Musvit, Solsort og Skovpiber, der ikke er med i skovfugleindekset, da de yngler nok så meget udenfor skovene. Det svagt reducerede niveau efter 2010 skyldes primært nedgangen blandt Bogfinkerne, som kan tænkes at være et resultat af ændret frøsætning hos bøg.

Hertil kommer en mulig effekt af, at DOFs punkt-tællere bliver ældre og hører de højfrekvente fugle-

stemmer dårligere. Det oplyser foreningen, at man arbejder på at få kvantificeret og hvis relevant få udarbejdet korrektionsfaktorer for.

Jeg nævnte indledningsvis, at punkt-tællingsindekserne kun i yderst begrænset omfang tager højde for væksten i skovarealer med 32 % i undersøgelsesperioden. Derfor har jeg vovet pelsen og korrigeret ved at lægge den gennemsnitlige forøgelse af skovarealet pr. år til indekserne i Fig. 2. Det antyder, at antallet af ynglefugle i de danske skove er øget med i størrelsesordenen en million par i løbet af det sidste halve århundrede. Tilvæksten er selvfølgelig ungskov de første mange år, men det var det jo også inden 1975, hvor tilvæksten proportionalt var lige så stor, så sandheden ligger formentlig i denne størrelsesorden. Inklusive de arter, som også yngler udenfor skovene, har vi nu formentlig i størrelsesordenen 8-9 mio. par fugle i de danske skove.

De danske skoves fuglemængder synes således at bestå eller nok snarere at gå frem, idet den markante nedgang blandt Afrika-trækkerne modsvares af en lige så stor fremgang blandt mellemdistancetrækkerne. Det er ikke det samme som, at der ikke er nogen problemer. Den Sorte Stork forsvandt som følge af efterstræbelse og forstyrrelser, og Duehøge, Piroler og mange andre skovtilknyttede fugle kunne vi givetvis have mange flere af, ligesom den Sorte Stork kunne komme tilbage, hvis der var flere naturskove og fredelige refugier for de forstyrrelsesfølsomme arter, og Duehøgene ikke blev efterstræbt.

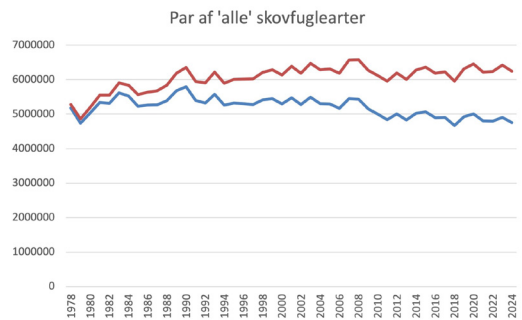

Fig. 2. Udviklingen i det samlede antal ynglepar/territorier af 19 arter af danske skovfugle, hvor DOFs punkt-tællinger giver anvendelige data i denne sammenhæng. Den blå graf er udviklingen, som den fremstår nu, mens den røde graf viser udviklingen, når der tages højde for tilvæksten af skov over det sidste halve århundrede.

Afrikatrækkeren Broget Fluesnapper er gået næsten 90 % tilbage i løbet af de danske punktællinger. Årsagen er formentlig en kombination af tørke og træfældning i Sahel. Akvarel: Niels Knudsen.

Fremtiden

I de kommende årtier skal mindst 400 000 ha landbrugsjord ikke længere dyrkes intensivt, men i stedet blive til skov, vådområder og anden natur som følge af Den Grønne Trepartsaftale mellem regeringen, Danmarks Naturfredningsforening, Landbrug & Fødevarer, Kommunernes Landsforening og erhvervslevet.

Det skal resultere i 250 000 ha ny skov, hvoraf 100 000 ha skal være ny urørt skov med væsentligt større tætheder af ynglefugle (Meltofte *et al.* 2016). Hvis alt går som aftalt, bliver skovarealet i Danmark således forøget med 40 % inden 2045 på toppen af forøgelsen på de 32 %, som allerede er sket bare de sidste 50 år. For arealet med urørt, vild skov bliver det en fordobling. Hertil kommer 30 naturnationalparker med store græssere, der skal fremme en mere lysåben skov med levesteder for mange truede arter, herunder flere fåtallige fuglearter.

Det største spørgsmål er imidlertid, om der samtidig bliver skabt det netværk af uforstyrrede områder i skovene, som en række forstyrrelsesfølsomme fuglearter mv. behøver for at trives, herunder den Sorte Stork. Det er nemlig ikke en politisk vindersag at begrænse befolkningens udfoldelsesmuligheder, selv om det giver bedre oplevelsesmuligheder for alle, at fugle mv. i de uforstyrrede områder kan formere sig succesrigt og siden ses mange andre steder i skovene og i landskabet i øvrigt.

*Hans Meltofte, Institut for Ecoscience,
Aarhus Universitet*

Referencer

- Baillie, S.R. & W.J. Peach 1992: Population limitation in Palearctic-African migrant passerines. – *Ibis* 134: 120-132.
- Bell, F., J. Ouweland, C. Both, M. Briedis ... & M. Burgess 2024: Individuals departing nonbreeding areas early achieve earlier breeding and higher breeding success. – *Sci. Reports* 14: 4075.
- Bønløkke, J., J.J. Madsen, K. Thorup, K.T. Pedersen ... & C. Rahbek 2006: Dansk Trækfugleatlas. – Rhodos.
- Christensen, J.S. & H. Christophersen 2025: Fugle i Danmark 2024. – *Fugleåret* 2024: 13-146.
- Christensen, J.S., T.H. Hansen, P.A.F. Rasmussen, P. Clausen ... & T. Nyegaard 2022: Systematisk Oversigt over Danmarks Fugle. – Dansk Ornitologisk Forening.
- Fjeldså, J., L. Smith, F. Danielsen, B. Kayser ... & T. Lehmberg in print: Hvordan klarer de danske trækfugle sig i Afrika? – Dansk Orn. Foren. Tidsskr.
- Fredshavn, J.R., T.E. Holm, J. Sterup, C.L. Pedersen ... & K.N. Flensted 2019: Størrelse og udvikling af fuglebestande i Danmark – 2019. – Videnskabelig rapport fra DCE nr. 363.
- Hallmann, C.A., M. Sorg, E. Jongejans, H. Siepel ... H. de Kroon 2017: More than 75 percent decline over 27 years in total flying insect biomass in protected areas. – *PLoS One* 12(10):e0185809
- Hansen, K. 2023: Sex, age, and site fidelity as determining factors of productivity in a confined community of Common White-throat. – Dansk Orn. Foren. Tidsskr. 117: 22-36.
- Meltofte, H., B.G. Hansen, F. Rigét & T. Dabelsteen 2016: Ynglefuglene i Strødamreservatet i Nordsjælland 1986-2014 med en diskussion af danske skovfugles trivsel. – Dansk Orn. Foren. Tidsskr. 110: 73-111.
- Meltofte, H., L. Dinesen, D. Boertmann & P. Hald-Mortensen 2021: Danmarks fugle gennem de århundreder. – Dansk Orn. Foren. Tidsskr. 115: 1-184.
- Møller, A.P. 2019: Parallel declines in abundance of insects and insectivorous birds in Denmark over 22 years. – *Ecol. Evol.* 9: 6581-6587.

- Petersen, B.S. & S. Brøgger-Jensen 1992: Bestandene af almindelige danske skovfugle 1976-1990 belyst ved punktoptællinger. – Dansk Orn. Foren. Tidsskr. 86: 137-154.
- Petersen, T.L., H. Meltofte & A.P. Tøttrup 2012: Advanced spring arrival of avian migrants on Tipperne, western Denmark, during 1929-2008. – Dansk Orn. Foren. Tidsskr. 106: 65-72.
- Vickery, J.A., J.W. Mallord, W.M. Adams, A.E. Beresford ... & C.M. Hewson 2023: The conservation of Afro-Palaeartic migrants: What we are learning and what we need to know? – Ibis 165: 717-738.
- Vikstrøm, T. & C.M. Moshøj (red.) 2020: Fugleatlas – De danske ynglefugles udbredelse. – Dansk Ornitologisk Forening & Lindhardt og Ringhof.
- Vikstrøm, T. & D.P. Eskildsen 2025: Overvågning af de almindelige fuglearter i Danmark 1975-2024. – Dansk Ornitologisk Forening.
- Poll, J.F., D.P. Eskildsen & A.P. Tøttrup 2025: Three decades of breeding bird population changes in a pristine Danish forest: climate driven shifts and biodiversity loss compared to national trends. – J. Ornithol. doi.org/10.1007/s10336-025-02328-7